

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste Instituut
Õppekava: Koolieelse lasteasutuse pedagoog

Triinu Kajak
ANTROPOMORFISM 6-7-AASTASTE LASTE LOOMAALASTES TEADMISTES KAHE
TARTU LINNA NING KAHE TARTUMAA LASTEAIA NÄITEL
Magistritöö

Juhendajad: lektor Marianne Olbrei
lektor Triin Liin

Tartu 2017

Resümee

Antropomorfism 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes kahe Tartu linna ning kahe Tartumaa lasteaia näitel

Lapse loomaalased teadmised on mõjutatud erinevatest teguritest, mille all saab välja tuua nii lapse elukoha, ümbritseva keskkonna, kultuurilise tausta kui ka folkloori. Üha enam mõjutab lapse loomaalaseid teadmisi meedia, millel on kasvav roll laste loomaalaste teadmiste omandamisel. On väga levinud, et loomi esitatakse lastele antropomorfisel viisil, köitmaks lapse tähelepanu ning lihtsustamaks lapsele õpetatavaid teadmisi loomadest. Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada allikad, millest tingituna laps loomi isikustab ning kuidas esineb antropomorfismi 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes; kas ja milliseid tundeid lapsed loomadele omistavad ning võrrelda, kas maal elavad lapsed omistavad loomadele inimlikke tunnuseid vähem, kui linnas elavad lapsed. Uurimuses osales kokku 60 eelkooliealist last kahest Tartu linna ning kahest Tartumaal asuvast lasteaiaast. Tulemustest selgus, et 6-7-aastased lapsed omistavad loomadele enim emotsioonidega seotud tunnuseid ning koduloomi omavate laste hulgas on omistatavad tunded valdavalt negatiivset laadi. Lisaks selgus, et isikustamise allikana nimetati enim televiisorit ning linnas elavad lapsed omistavad loomadele antropomorfseid tunnuseid vähem, kui maal elavad lapsed. Uurimistöö tulemused viitavad õpetaja ning lapsevanema kasvavale rollile jagada faktiliselt korrektseid selgitusi lastele ümbritseva tajumisel ning tundmaõppimisel selleks, et vähendada laste teadmistes antropomorfismi määra ning soodustada korrektsete bioloogiliste mõistete teket.

Märksõnad: antropomorfism, loomaalased teadmised

Abstract

Anthropomorphism in animal-related knowledge of 6-7 year old children on the example of two nursery schools in Tartu City and two nursery schools in Tartu County

Children's animal-related knowledge is affected by various factors that can include a child's place of residence, their surrounding environment, cultural background, as well as folklore. The media impacts children's animal-related knowledge ever more and plays an increasing role in relation to the way children acquire animal-related knowledge. It is very widespread and expected that animals are presented to children in an anthropomorphic manner in order to attract the child's attention and simplify the animal-related knowledge to be taught to the child. The objective of the master's thesis is to identify the sources through which children personify animals; whether children attribute feelings to animals and what kind of feelings these would be; and to compare the anthropomorphisation of animal-related knowledge of children living in an urban environment to children living in the countryside. A total of 60 pre-school age children from two nursery schools situated in Tartu City and two nursery schools in Tartu County participated in the study. The results indicated that children aged 6-7 attach to animals mostly emotion-related traits and children, who own domestic animals, attribute negative feelings to animals. Also turned out, that television was named most often as a source of personification and children living in a countryside, attached the anthropomorphic characteristics to animals more than children living in urban areas. The results of the study refer to the increasing role of teachers and parents in sharing factually correct explanations to children as to their perception and learning of their surroundings in order to reduce the level of anthropomorphism in children's knowledge and promote the creation of accurate biological definitions.

Keywords: anthropomorphism, animal-related knowledge

Sisukord

Sissejuhatus	5
Loomade tundmaõppimine koolieelses eas	6
Antropomorfism 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes	7
Elukoha valik ning last ümbritsev keskkond.....	7
Kultuuriline taust ja folkloor	9
Last ümbritsevad inimesed.....	9
Meedia.....	10
Uurimuse eesmärk, hüpoteesid	10
Metoodika.....	11
Valim.....	11
Mõõtevahend.....	12
Protseduur.....	13
Tulemused	14
Arutelu.....	17
Uurimuse piirangud, ettepanekud edaspidiseks ja tulemuste rakendatavus.....	19
Tänuõnad	19
Autorsuse kinnitus.....	20
Kasutatud kirjandus.....	21
Lisa 1. Uurimisinstrument	

Sissejuhatus

Laste teadmised loomadest on tugevalt mõjutatud erinevatest teguritest, mis omakorda tekitavad antropomorfismi laste loomaalastes teadmistes (Allen 2015; Dacey, 2016; Dunn, 2011; Ganea, Ma, & DeLoache, 2011; Ganea, Canfield, Simons-Safari, & Chou, 2014; Geerds, 2014; Waxman, Herrmann, Woodring, & Medin, 2014). Antropomorfismi käsitletakse kui inimlike omaduste kasutamist loomade kirjeldamisel (Horowitz & Bekoff, 2007). Dacey (2016) on seda mõistet kirjeldanud ka kui loomade intelligentsuse ülehindamist, omistades loomadele tunnuseid, omadusi, tundeid, mida neil tegelikult ei ole ning mõtteviisi, mille kohaselt inimene üritab mõista loomade käitumist, tuues paralleele enda käitumise ning uskumustega.

Laste kokkupuude antropomorfsete loomadega on sage (Geerds, 2015), sest on väga levinud ning ka laste endi poolt oodatud, et lasteraamatutes, multifilmides oleksid peategelasteks loomad, kellele on omistatud inimlikud omadused: riiete kandmine, rääkimine, emotsioonide tundmine jm (Dunn, 2011; Geerds, 2014). Kuid Brandone ja Gelman (2009) on märkinud, et loomadele inimlike omaduste omistamine tekitab lastel väärarusaamu loomade tundmisel ning kuna koolieelses eas olevad lapsed on piisavalt tundlikud meedias kajastuva info suhtes, mõjutab sealne teave tugevalt nende põhjendusi erinevate loomade kohta. On ka välja toodud (Waxman et al., 2014), et antropomorfse sisuga meedia aitab lapsel loomi paremini tundma õppida, kuid soodustab inimesekesksete põhjenduste jagamist loomade kirjeldamisel ning iseloomustamisel ning on seetõttu ebasoovitav õppimise allikas, sest loomade kirjeldamiseks peavad välja kujunema bioloogilised põhjendused ning mõtteviisid.

Uurimistöö autori andmetel pole Eestis kontekstis läbi viidud uurimust, mis käsitleks antropomorfismi esinemist 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes. Uurimistööga soovitakse välja tuua korrektsete loomaalaste teadmiste kujunemise vajadus, kuna last ümbritsev keskkond sisaldab suurel määral antropomorfismi ning väärinfot, mis lapse teadmisi loomadest oluliselt mõjutavad. Sellest lähtuvalt soovitakse välja selgitada allikad, mille tõttu 6-7-aastane laps loomi isikustab; teada saada, kas ja milliseid tundeid uuritavad lapsed loomadele omistavad ning võrrelda, kas maal elavad lapsed omistavad loomadele inimlikke tunnuseid vähem, kui linnas elavad lapsed.

Võttes lähtekohaks varasemad uurimused (Ganea et al., 2014; Herrmann, Waxman, & Medin, 2010), kus uuriti antropomorfismi 3-5-aastaste laste loomaalastes teadmistes, kaasas uurija konkreetse uurimistöö jaoks 6-7-aastased lapsed, et vaadelda, kuivõrd on koolieelikute loomaalased teadmised ümbritsevast antropomorfismist mõjutatud. Järgnevalt antaksegi

teoreetiline ülevaade, kuidas 6-7-aastased lapsed loomi tundma õpivad ning millised aspektid lapse loomaalaseid teadmisi mõjutavad, soodustades seejuures antropomorfismi teket.

Uurimistöö on jagatud nelja suuremasse plokki, kus esimeses osas on kajastatud uurimistööks vajalik teoreetiline taust, teises osas on välja toodud uurimustöö metoodiline osa, kolmandas osas kajastatakse uurimistulemused ning neljandas osas analüüsitakse saadud tulemused oluliste järelduste tegemiseks.

Loomade tundmaõppimine koolieelses eas

Lapsed saavad teadmisi loomade kohta kõige enam kodust, lasteaiast, otsesel kokkupuutel loomadega, meedia vahendusel ning raamatutest (Lootus, 2014; Patrick et al., 2013; Severson & Lemm, 2015). Suurt tähelepanu on pööratud sellele, millised on laste arusaamad ja tõlgendused loomadest, õppekäikudest ning loomaaiküllastustest, kuid väga vähe on tähelepanu pööratud sellele, milliseid teadmisi saavad lapsed juhuslikest kohtumistest loomadega (Tunncliffe, 2011). Laste juhuslikud tähelepanekud ning laste omavaheline suhtlemine mõjutavad lapse loomaalaseid teadmisi väga tugevalt. See, milliseid järeldusi teeb laps informaalet teel saadud teadmiste kohta, sõltubki juba suuresti sellest, millised on lapse varasemad teadmised ning kogemused ning milliseid vastuseid lapse küsimustele jagatakse (Gelman, Chesnick, & Waxman, 2005).

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava kohaselt on (2011) eeldatav, et 6-7-aaastane laps tunneb ning oskab kirjeldada kodukohas elavaid loomi. Nii Kikas (2008) kui ka Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011) viitavad, et lapsed õpivad loomi tundma, olles aktiivsed osalejad igapäevastes tegevustes, avastades ning uurides ümbritsevat, suheldes teiste inimestega. Õppides läbi kogemuste - otseselt tajude vahendusel ja keeleliselt vahendatud teadmiste - loovad nad vajaliku teadmiste kogumi, et konstrueerida olulised skeemid omandatud teadmiste esitamiseks, kasutamiseks ning ümbritseva maailma kohta järelduste tegemiseks (Smith, Cowie, & Blades, 2008). Kuna laps ei võta verbaalset infot vastu üks-ühele, vaid integreerib kuuldu olemasolevatesse mõttestruktuuridesse (Kikas, 2005; Kikas, 2008), mälus olevate lünkade täitmiseks, on laste tundlikkus ja mõjutatavus uue informatsiooni töötlemisel suur (Smith et al., 2008). Seetõttu on oluline, et lapsele edastatav info ja faktid oleksid korrektsed, et lapsel ei tekiks väärarusaamu ümbritseva tajumisel (Hannust, 2011; Kikas, 2008).

Loomaalaste teadmiste omandamise oluline osa on õpikeskkond, mis soodustab koolieelikute bioloogiliste teadmiste ning põhjenduste arengut (Tarlowski, 2006). Suure osa lapse õpikeskkonnast moodustab looduskeskkond (Ensoo, 2011), kus vahetute kogemuste

ning täiskasvanu tähelepanekute abil kõige efektiivsemalt loomaalaseid teadmisi ammutatakse (Lootus, 2014). Oluline roll on ka lasteaial, kus erinevate näitevahendite (Patrick & Tunnicliffe, 2011), mängu (Niilo & Kikas, 2008; Patrick et al., 2013), suhtlemise, jäljendamise (Nugin, 2013) ning õppetegevuste käigus loomi tundma õpitakse ja seda enamasti formaalse õppimise teel (Patric & Tunnicliffe, 2011). Siinkohal ongi oluline, et õpetaja arvestaks seejuures laste olemasolevate teadmistega, annaks edasi korrektseid fakte ning välistaks võimaluse, et meetodite ning näitevahendite kasutamine väärarusaamade tekkimist soodustaks (Hannust, 2011). Õppimise käigus tekkinud valearusaamu on võimalik muuta, kui neile reageeritakse kiirelt (Hannust & Kikas, 2007). Valearusaamade all võib siinkohal silmas pidada antropomorfismi, mille tõttu laps eeldab, et loom käitub või mõtleb sarnaselt inimesele (Brandone & Gelman, 2009).

Antropomorfism 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes

Lapsed omistavad antropomorfseid teadmisi kõikjalt ümbritsevast (Geerds, 2015): meediast (Ganea et al., 2014), kodusest keskkonnast (Thulin & Pramling, 2009) ning olulist rolli mängib ka kultuuriline vastasmõju (Root-Bernstein, Douglas, Smith, & Verissimo, 2013). Erinevad autorid (Dunn, 2011; Horowitz & Bekoff, 2007) on viidanud, et kõige tõenäolisemalt omistatakse inimlikke omadusi loomadele, kes on taksonoomiliselt meile lähemal (nt imetajad). Geerds (2014) viitab aga, et antropomorfism on osa inimese loomuomasest käitumisest – inimese vajadusest luua sotsiaalseid sidemeid. Kui inimesel puudub võimalus luua neid piisaval hulgal, otsib ta kontakte loomadega, püüdes tajuda ning mõista nende käitumist, emotsioone ning omadusi (Epley et al., 2007). Seetõttu võib väita, et esineb suur hulk eriomadusi ning allikaid, mis on seotud suurema loomade isikustamise hulgaga (Dunn, 2011; Horowitz & Bekoff, 2007). Antropomorfsed tõlgendused loomadest on toetatud erinevate kognitiivsete mehhanismide poolt ning enamus nendest mehhanismidest toimivad antropomorfiseerides automaatselt, enesele teadvustamata (Urquiza-Haasa & Kotrschala, 2015). Loomade isikustamine võib aidata lapsel loomi paremini mõista, kuid lisaks saavad lapsed selle kaudu oma teadmisi enda käitumisest projitseerida (Geerds, 2014). Põhjuseid, miks laste loomaalastes teadmistes antropomorfismi esineb, võib välja tuua mitmeid.

Elukoha valik ning last ümbritsev keskkond. Antropomorfismi soodustab enim last ümbritsev keskkond ning elukoht – nimelt on välja toodud, et laste erinev elukeskkond mõjutab lapse võimalusi loomi tundma õppida informaalset teel (Ganea et al., 2014; Geerds,

2014; Waxmann et al., 2014). Lisaks on märgitud (Allen, 2015), et maapiirkondades elavad lapsed, kel on võimalus käia metsas, omavad põhjalikemaid teadmisi metsloomadest ning omistavad loomadele inimlikke tunnuseid vähem, kui linnas elavad lapsed (Ganea et al., 2014; Geerds, 2015). Sama olulised kui looduskeskkonnas viibimise võimalused, on lapsele teadmiste omandamiseks ka täiskasvanud, kes lapsele nähtu kohta selgitusi jagavad (Grahn, 2012). Vanema- ja lapsevaheline suhtlus loomade teemal ning lapse suutlikkus konstrueerida sellealaseid teadmisi, on mõjutatud reaalistest kokkupuudetest loomadega (Unsworth et al., 2012).

Elukoha valik mõjutab ka seda, kas peres on võimalik pidada koduloomi (Geerds, 2015). Paljudel lastel on võimalus pidada koduloomi (kasse, koeri, küülikuid jm.), mis pakub võimalust looma otseselt tundma õppida (Prokop & Tunnicliffe, 2010). Siinkohal vajab märkimist, et koduloomade all käsitletakse loomaliike, kelle inimene on kodustanud (Eesti Keele Instituut, 2009), loomsete saaduste eesmärgil või eesmärgiga saada esteetilist rahulolu, majanduslikke hüvesid saamata (Kaaristo, 2007). Koduloomade omamine ning nende eest hoolitsemine arendab lastel sotsiaalset suhtlemist ning õpetab lapstele faktilisi ning kontseptuaalseid teadmisi konkreetsete loomade kohta (Prokop, Prokop, & Tunnicliffe, 2008; Prokop & Tunnicliffe, 2010). Teisalt on just koduloomad need, kellega lapsed emotsionaalseid sidemeid loovad ning kellelt erinevate probleemide korral lohutust otsitakse (Rothgerber & Mican, 2014). Kuid tugev emotsionaalne side soodustab uskumusi, et loom tunneb, arvab, mõtleb, käitub sarnaselt inimesele. Ühtlasi on leitud (Hills, 1995), et empaatiavõime on positiivselt seotud uskumusega, et ka loomadel on erinevad vaimsed läbielamised ning kogemused. Ent Hawkins & Williams (2016) tõstavad esile, et tugev emotsionaalne side loomaga soodustab nii positiivsete kui ka negatiivsete tunnete ning käitumise ülekandmist koduloomadele.

6-7-aastased lapsed suudavad emotsioonide hulgast kõige paremini ära tunda põhiemotsioone (viha, kurbus, rõõm, hirm) ning oskavad neid seostada ka käitumuslike tunnustega, mistõttu on 6-7-aastase lapse jaoks emotsiooniks kogu emotsiooni väljendumine, ehk et naermine on sama, mis rõõm (Ennok, 2010). Emotsioone väljendades, võib lapsel tekkida arvamus, et loom ongi temaga koos kurb või rõõmus (Rothgerber & Mican, 2014). Kuid Yong & Ruffman (2014) märgivad, et loom võib küll reageerida inimese nutule, emotsioonide väljendamisele, kuid pigem on reageering seotud looma stressitaseme tõusuga, sest inimese negatiivsete emotsioonide väljendamisega seotud helid (nutt, nuuksumine) sarnanevad teiste loomade poolt tekitatud spetsiifiliste helidega.

Kultuuriline taust ja folkloor. Antropomorfism on tugevalt seotud ka kultuuriruumi, pärimuse ning uskumustega (Epley et al., 2007). Nii palju, kui on erinevaid kultuure, on ka erinevaid rahvausundeid. Mõne rahvausundi kohaselt arvatakse olevat loomadel maagilised võimed, teisalt proovitakse läbi loomajuttude lastele edasi anda erinevaid kasvatuslikke elemente (Schön, 2012). Läbi loomadele omistatud tunnuste püütakse iseloomustada ka inimest - kaval nagu rebane, näljane kui hunt, magab kui karu (Waytz1, Cacioppo, & Epley, 2010). Analoogiate abil õppimine on inimesele olnud läbi aegade loomuomane, kuid seejuures on endiselt oluline selekteerida väärinfo tõesest (Dahlgren, 2012). Erinevates kultuurides on loomad erinevalt esindatud. Näiteks saavad arenenud riikides elavad lapsed vaadelda, jälgida eksootilisi loomi, külastades erinevaid parke, loomaaedu, kuid vähemarenenud riikides piirduvad loomaalased teadmised suuresti kodukohas elavate loomade tundmaõppimisega ning suulisel traditsioonil, uskumustel on laste teadmiste kujunemisel oluliselt suurem roll (Patric & Tunnicliffe, 2011). Selle põhjal võib teha järelduse, et antropomorfismi laste loomaalastes teadmistes soodustavad nii kultuuriruum, milles laps elab kui ka suuline traditsioon ning rahvausundid, millega laps kokku puutub.

Last ümbritsevad inimesed. Antropomorfismi tekkimist soodustab ka last ümbritsev antropomorfne keel, mida sageli kasutavad last ümbritsevad inimesed (Thulin & Pramling, 2009). Oluline on märkida, et lapsed ei avasta maailma noores eas iseseisvalt, nad toetuvad suuresti oma vanemate ning lasteaiaõpetajate jagatud selgitustele. Eesti kontekstis läbiviidud uurimuses (Lootus, 2014) selgus, et maapiirkondades elavad koolieelikud saavad loomade kohta teadmisi enim vanematelt, linnas elavad koolieelikud lasteaiaõpetajatelt. Seetõttu on vanemad need, kes annavad lapsele bioloogilisi ning käitumuslikke teadmisi loomade kohta (Callanan, Rigney, Nolan-Reyes, & Solis, 2012) ning õpetajal on oluline roll õpetada lapsele korrektseid mõisteid, et välistada väärarusaamade tekkimist loomade tundmaõppimisel (Tunnicliffe & Ueckert, 2011). Tihti kasutatakse loomade tundmaõppimisel antropomorfset keelt selleks, et lihtsustada loomade tundmaõppimist ning muuta juttu lapsepärasemaks. Antropomorfne kõne võib küll olla sobivaks viisiks lapsega vestlemisel erinevate teemade üle, kuid sel juhul on lapsel raskendatud tõeste faktide eristamine (Thulin & Pramling, 2009). Gelman jt (2005) on tähelepanu pööranud lasteaiaõpetaja korrektse keelekasutuse olulisusele, et vähendada lõhet lapse kogemuste ja teaduslike teadmiste vahel. Lisaks raskendab antropomorfne kõne lapsel teadmiste üldistamist (Geerds, 2015; Waxman et. al, 2014).

Meedia. Laste teadmiste üldistamist raskendab ka antropomorfse sisuga meedia, kuna meedial on loomade tundmaõppimisel kandev roll (Ganea et al., 2014). Loomade tundmaõppimisel ning teadmiste omandamisel on suure tähtsusega lasteraamatud ja jutud loomadest (Allen, 2015; Tunnicliffe, Gatt, Agius, & Pizzuto, 2008), kuid lisaks trükimeediale puutuvad lapsed tihedalt kokku ka teiste meediavormidega, mis laste teadmisi tugevalt mõjutavad (Geerds, 2014; Smith et al., 2008). Tänapäeva lapsed kasvavad keskkonnas, kus lisaks füüsilisele kasvukeskkonnale (lasteaed, kodu) on väga oluline roll erinevatel ekraanidel – televiisor, arvuti, nutiseadmed (Tandon, Zhou, Lozano, & Christakis, 2011; Vinter, 2013). Ekraanil nähtu on liikuv ja lastele väga atraktiivne ning seda kahel põhjusel: liikuv pilt köidab lapse tähelepanu ning aitab lapsel infot paremini meelde jätta (Greenfield, 2014), kuid tihti edastavad televisioonis, arvutimängudes nähtud tegelased lastele segaseid signaale (Richert, 2009). Siinkohal võib näiteks tuua karu, kes palub enda järgi tantsida või koera, kes õpetab, kuidas kooki küpsetada. Esitades loomi lastele viisil, mis on sarnane inimkäitumisele, tekivad lapsel väärarusaamad loomade käitumisest ning omadustest (Ganea et al., 2011). Richert, Shawber, Hoffman ja Taylor (2009) on oma uurimuses leidnud, et erinevad fantaasiategelased segavad laste suutlikkust teadmisi probleemilaheduse stsenaariumitesse üle kanda.

Uurimuse eesmärk, hüpoteesid

Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada allikad, mille tõttu antropomorfism 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes esineb; teada saada, kas ja milliseid tundeid uuritavad lapsed loomadele omistavad ning võrrelda, kas maal elavad lapsed omistavad loomadele inimlikke tunnuseid vähem, kui linnas elavad lapsed ning seda kahe Tartu linna ning kahe Tartumaa lasteaia näitel. Uurimiseeesmärgile, magistritöö teoreetilisele osale ning varasemalt läbiviidud uurimustele (Allen 2015; Dacey, 2016; Dunn, 2011; Ganea, et al., 2011; Ganea et al., 2014; Geerds, 2014; Waxman et al., 2014) tuginedes on püstitatud järgnevad hüpoteesid:

- 1) 6-7-aastaste laste ekraanimeedia tarbimine on väga sage (Kruuse, 2011; Vinter, 2013), televisioon on lapse igapäevaosaks nii kodus kui ka lapse lähiümbruses (Holloway, Green, & Livingstone, 2013; Schiau, Plitea, Gusiță, Pjenky, & Iancu, 2013) ning enamused loomasaateid, mis lastele suunatud, on antropomorfse sisuga (Geerds, 2014). Lähtudes eelnevast ning uurimistöö eesmärgist, on püstitatud järgnev hüpotees:

6-7-aastased lapsed nimetavad loomade isikustamise allikana enim televiisorit, võrreldes teiste nimetatud allikatega.

- 2) Vahetud kokkupuuted loomadega ning koduloomade omamine aitavad lapsel loomi paremini tundma õppida (Ganea et al., 2014; Geerds, 2014; Waxmann et al., 2014), kuid lisaks annavad need lapsele võimaluse ka oma tundeid, emotsioone loomadele üle kanda, saada loomadelt lohutust ning jagada oma muresid ja rõõme (Hawkins & Williams, 2016; Prokop & Tunnicliffe, 2010; Rothgerber & Mican, 2014). Lähtuvalt eelnevast püstitati järgnev hüpotees:

6-7-aastased lapsed, kes omavad koduloomi, omistavad loomadele inimlikke tundeid.

- 3) Ganea jt (2014) läbiviidud uurimuse tulemustest selgus, et lapsed kannavad loomadele sagedamini üle emotsioonidega seotud tunnuseid. Sellest tulenevalt on püstitatud järgnev hüpotees:

6-7-aastased lapsed omistavad loomadele enim emotsioonidega seotud tunnuseid.

- 4) Lastel, kes elavad maapiirkonnas, on rohkem võimalusi käia metsas (Allen, 2015), omada koduloomi (Prokop & Tunnicliffe, 2010), loomadega vahetult kokku puutuda (Ganea et al., 2014; Waxman et al., 2014). Seetõttu omavad seetõttu omavad maal elavad lapsed linnas elavatest lastest põhjalikemaid loomaalaseid teadmisi (Longbottom & Slaughter, 2016). Seda kinnitavad ka erinevad uurimused (Ganea et al., 2014; Longbottom & Slaughter, 2016; Waxman et al., 2014), milles on selgunud, et antropomorfism on enamlevinud just linnakultuurides. Võrdlemaks eelnimetatud tendentsi Eesti kontekstis, püstitas uurija järgneva hüpoteesi:

maal elavad 6-7-aastased lapsed omistavad loomadele vähem inimlikke tunnuseid, võrreldes linnas elavate 6-7-aastaste lastega.

Metoodika

Valim

Võttes lähtekohaks uurimiseesmärk ning hüpoteesid, on magistritöö uurimismeetodiks kvantitatiivne uurimisviis, mille valim moodustati mugavusvalimi põhimõtetel.

Üldpopulatsiooniks valiti Tartu maakond, mis jagati asukohapõhiselt kahte gruppi:

linnalasteaiad ning maalasteaiad. Maapiirkondades asuvate lasteaegade ning Tartu linnas asuvate lasteaegade eristamiseks võeti aluseks õppeasutuste alamregister Eesti Hariduse Infosüsteemis (2017). Mõlemast grupist valiti mugavusvalimi põhimõtetel lasteaiad, mis olid uurijale asukohapõhiselt kõige lähemal ning olid nõus uurimuses osalema. Eeldati ka seda, et igast uurimuses osalevast lasteaiast osaleb maksimaalne arv 6-7-aastaseid lapsi ning kelle eesti keele mõistmine on heal tasemel. Lõplikku valimisse kuulus 60 last vanuses 6-7-aastat kahest Tartu maakonnas paiknevast lasteaiast ning kahest Tartu linnas asuvast lasteaiast. Vastanute jagunemine elukoha, soo ning vanuste kaupa on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Vastanute jagunemine elukoha, soo ning vanuste lõikes

Elukoht	Sugu				Vanus							
	Poiss		Tüdruk		Kokku		6-aastased		7-aastased		Kokku	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Linn	12	20	16	27	28	47	10	17	18	30	28	20
Maapiirkond	17	28	15	25	32	53	19	31	13	22	32	53
Kokku	29	48	31	52	60	100	29	48	31	52	60	100

Märkus: *n* – uuritavate esinemise sagedus

Mõõtevahend

Mõõtevahendiks (Lisa 1) valiti struktureeritud intervjuu asjaolul, et 6-7-aastastel lastel pole veel piisavalt oskusi ankeedi täitmiseks. Koostatud intervjuukava koostati lähtudes laste vanusest, magistr töö teoreetilisest osast, uurimiseesmärgist, hüpoteesidest. Lisaks võeti aluseks ka välisriikides varasemalt läbiviidud sarnase sisuga uurimused (Ganea et al., 2014; Tare, Chiong, Ganea, & DeLoache, 2010; Waxmann et al., 2014), mis kohandati, täiendati läbiviidavaks uurimuseks Eesti kontekstis vastavalt uurimistöö eesmärgile ning valimile. Mõõtevahend on jagatud kolme ploki ning koosneb 10 põhiküsimusest ning 14 alaküsimusest.

Esimese küsimuste plokiaga koguti lapse taustaandmeid, samuti andmeid selle kohta, kas laps omab koduloomi ning kuivõrd laps tundeid koduloomadele üle kannab.

Mõõtevahendi teine plokk sisaldas samuti avatud küsimusi, mille abil koguti teavet loomade isikustamise allikate kohta. Küsimuste koostamisel võeti abiks ka varasemad uurimused (Ganea et al., 2014; Geerds, 2014; Holloway et al., 2013), mis käsitlevad allikaid, mille tõttu lapsed loomi isikustavad ning käesoleva magistr töö teoreetiline osa, kus on kajastatud antropomorfismi omistamist mõjutavad tegurid.

Selleks, et välja selgitada, kuivõrd laps meedias kajastatud loomadele inimlikke tunnuseid omistab, lisati instrumenti konkreetse uurimuse tarbeks uurija poolt koostatud kaks lühijuttu, millest üks sisaldas korrektseid faktiteadmisi ning teises kasutati antropomorfset keelekasutust. Juttude koostamisel võeti lähtealuseks Ganea jt (2014) uurimuses kasutatud jutud ning uurija kohandas jutud käesoleva uurimuse jaoks ümber. Juttude peategelaseks valiti rebane, sest Lootuse (2014) lõputööst selgus, et rebane on kõige tuntum metsloom nii linnaku kui ka maalaste seas. Juttudele järgnevad kuus küsimust, mille abil selgitati välja, kas laps kannab kuulnud antropomorfseid fakte üle ka päris loomadele. Kaks küsimust (vt Lisa 1, küsimused nr 9 ja 11) keskendusid looma füüsilisele käitumisele, kaks inimlikele emotsioonidele (vt Lisa 1, küsimused nr 7 ja 10) ning kaks küsimust andsid ülevaate, kas laps on eelnevatele küsimustele kuulnud jutu põhjal vastanud (vt Lisa 1, küsimused nr 6 ja 8).

Protseduur

Uurimistöo andmestiku kogumiseks intervjueriti uuritavaid alates 15. veebruar 2017 kuni 17. märts 2017. Esmalt küsiti uurimuse läbiviimiseks nõusolek lasteasutuse juhilt ning seejärel sõlmiti kokkulepped rühmaõpetajatega, kelle vahendusel uurija informeeris lapsevanemaid ning küsis nõusolekuid laste intervjuerimiseks, rühmaõpetajatega lepiti kokku ka intervjuerimiseks sobivad ajad. Peale selle lisati info eelseisvast uurimuse eesmärgist, ülesehitusest, anonüümsuse tagamisest ning uurija kontaktandmed vähemalt nädal enne intervjuerimisi rühma stendile ning lasteasutuse õppeinfosüsteemi. Lapsevanemate nõustumine/mittenõustumine registreeriti e-maili ning õppeinfosüsteemi vahendusel.

Mõõtevahendi valiidsuse tagamiseks viidi 2017. aasta veebruari esimeses pooles läbi prooviuuring, kuhu kaasati neli last ühest Tartumaal asuvast lasteaiast mugavusvalimi põhimõtetel. Prooviuuringu läbiviimisel selgus, et mõned küsimused olid lapse jaoks raskesti mõistetavad ning vajasis ümbersõnastamist, lapsepärasemaks kohandamist. Küsimuste sisu muutmist ei vajanud, kuid instrumenti lisati küsimus 2.11 („Miks sa nii arvad?“), sest küsitledes ilmses, et ainult ei/jah vastus küsimusele 2.0 („Mis sa arvad, kas tema ka koos sinuga rõõmustab või kurvastab?“) täielikku vastust ei andnud.

Uuritavaid intervjueriti individuaalselt lasteaiast poolt võimaldatud privaatses ruumis, mis andis lapsele võimaluse keskenduda. Intervjuude läbiviimise ajastamisel peeti oluliseks mitte segada õppetegevusi ning lapse mängutegevusi. Enne intervjuu algust tutvustas uurija end uuritavale, küsis nõusolekut küsimustele vastamiseks ning andis ülevaate eelseisvast. Samuti võttis uurija lapsel pinged maha napsõnalise vestlusega loomade ning lasteaiateemadel. Ajaliselt oli ühe intervjuu kestvuseks keskmiselt seitse minutit. Vastused

registreeriti kirjalikult vastuste lehele, mille uurija oli eelnevalt ette valmistanud. Uurimuses osalemine oli lapse jaoks vabatahtlik ning kogutud andmed olid anonüümsed, mis tähendab, et lapselt ei küsitud nime, ega ka kontaktandmeid. Olulisteks taustaandmeteks olid vaid lapse sugu, vanus ning elukohta määratlus.

Saadud andmed kodeeriti ning sisestati töö autori poolt Microsoft Exceli tabelisse, mis võimaldas andmeid analüüsida tarkvaraga IBM SPSS Statistics 24. Andmete analüüsimiseks ning tulemuste kirjeldamiseks kasutati peamiselt kirjeldavat statistikat (sagedustabelid, risttabelid). Tunnuste esinemissageduste statistiliselt olulisi erinevusi kontrolliti Hii-ruut testiga. Hüpooteesi kontrolliti risttabelite ning sagedustabelite abil.

Tulemused

Selleks, et välja selgitada allikad, mille tõttu laps loomi isikustab oli vajaminevate allikate nimetamiseks intervjuus ette nähtud küsimus (*Kus sa neid näinud oled?*), millele laps sai vastata, kus ta rääkivaid või rietatud loomi kohtab. Küsimusele ei osanud vastata 37 % ($n=22$) vastanute üldarvust ($n=60$). Hüpooteesi kinnitamiseks vajaminevate andmete kirjeldamiseks koostati risttabel (vt Tabel 2), kus tunnusteks olid lapse elukoht ning küsimuse nr 5.1 vastused (isikustamise allikad). Sooritatud hii-ruut testi alusel võib väita, et küsitatud linna ning maapiirkonna 6-7-aastaste laste vastuste sageduses statistiliselt olulist erinevust ei esinenud ($\chi^2=7,018$; $p=0,21$).

Tabel 2. Loomade isikustamise allikad vastanute elukoha lõikes

Allikas	Elukoht					
	Linn		Maapiirkond		Kokku	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Televiisor	3	15	8	40	11	55
Nutiseade	3	15	2	10	5	25
Raamat	0	0	2	10	2	10
Kino	0	0	1	5	1	5
Mänguasi	0	0	1	5	1	5
Kokku	6	30	14	70	20	100

Märkus: *n* – vastuste esinemise sagedus; % - vastuste esinemise suhteline sagedus protsentides

Tabelist jäeti välja vastused, mis ei kvalifitseerunud antropomorfismi sisaldavate allikate alla ($n = 18$; 47 %) ehk siis juhud, kus laps seostas rääkivat looma dresseeritud papagoiga või siis jakki kandva koeraga. Tunnuste esinemissageduste statistiliselt olulisuse erinevuste väljaselgitamiseks sooritati hii-ruut test, mille tulemustest ($\chi^2 = 6,231$; $p=0,01$) selgus, et

kahe tunnuse väärtuse (televiisor ning raamatud) esinemissagedused on statistiliselt üksteisest erinevad. Ülejäänud tunnuste esinemissagedused pole üksteisest statistiliselt oluliselt erinevad etteantud jaotusest ($p > 0,05$).

Selleks, et saada teise hüpoteesi „6-7-aastased lapsed, kes omavad koduloomi, omistavad loomadele inimlikke tundeid“ tarbeks vajalikke andmeid, küsiti lastelt küsimus kodus olevate loomade olemasolu kohta. Selgus, et uuritavatest lastest omab koduloomi 77 % ($n=46$). Seejärel sooviti teada saada, kui palju lapsi kodus peetava loomaga suhtleb ning selgus, et loomaga jutustab 63% ($n = 29$), muret jagab 52% ($n = 24$) ning jagab saladusi 54 % ($n = 25$). Kodus olevale loomale väljendatakse ka oma tundeid, nimelt 37% ($n = 17$) vastanutest nutab koos loomaga ning 74 % ($n = 34$) vastanutest jagab loomaga rõõmu. Selleks, et kontrollida hüpoteesi kehtivust, võrreldi koduloomade olemasolu tunnuste „Loom on kurb, kui mina olen kurb“ ja „Loom on rõõmus, kui mina olen rõõmus“ koondarvuga (vastuste koondarv $n = 34$; 74 %). Lisaks sooviti teada saada, millist laadi tundeid lapsed loomadele omistavad ning selleks koostati laste arvamuste põhjal sagedustabel (Tabel 3).

Tabel 3. Tunnete omistamine loomadele laste soo lõikes

Tunnus	Sugu					
	Poiss		Tüdruk		Kokku	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Loom on kurb, kui mina olen kurb	12	26	17	37	29	63
Loom ei ole rõõmus, ega ka kurb	6	13	3	7	9	19
Loom on rõõmus, kui mina olen rõõmus	4	9	1	2	5	11
Ei tea	2	4	1	2	3	7
Kokku	24	52	22	48	46	100

Märkus: Märkus: *n* – vastuste esinemise sagedus; % - vastuste esinemise suhteline sagedus protsentides.

Selleks, et välja selgitada, kas tunnuste esinemissageduste vahel esineb olulist erinevust, viidi läbi hii-ruut test, mille tulemused näitasid, et tunnused „Loom ei ole rõõmus, ega ka kurb“ ning „Loom on rõõmus kui mina olen rõõmus“ esinemissagedused on statistiliselt oluliselt erinevad ($p = 0,01$) (vt Tabel 3), sama selgus ka tunnuste „Loom kurvastab“ ning „Loom rõõmustab“ puhul ($\chi^2 = 16,941$; $p = 0,00$). Intervjueeritavatel lastel küsiti ka põhjendusi selle kohta, kuidas nad aru saavad, kas loom on kurb või rõõmus. Lastest vastustest võis välja lugeda, et 20% vastanutest tajub looma emotsioone (Vastus *Ise saan aru*), 11,7% lastest näeb muutusi looma näoilmetes ning 10% lastest väitis, et loom käitub erinevate emotsioonide puhul teisiti.

Kolmanda hüpoteesi „6-7-aastased lapsed omistavad loomadele enim emotsioonidega seotud tunnuseid“ kontrollimiseks koguti vajalikke andmeid küsimustiku viimase seitsme küsimuse abil (vt Lisa 1, küsimused nr 6 kuni 11), mis olid konstrueeritud lühijuttude põhjal vastamiseks. Emotsioonidega seotud tunnused olid vastused küsimustele „Kuidas rebane oma poegadega suhtleb?“ ning „Kuidas rebane oma poegi lohutab?“ (vt Lisa 1, küsimused nr 7; 10; 10.1). Kaks tunnust „Kuidas rebased end pesevad“ ning „Kus rebased magavad“ keskenduvad looma füüsilisele käitumisele. Antropomorfsete tunnuste vastuste alla liigitusid vastused, mis sisaldasid inimestele omaseid käitumisviise nt sõnadega lohutamine, paitamine, viipamine, voodis magamine jm.

Tabel 4. Antropomorfsete vastuste esinemissagedus vastanute üldarvust ($n = 60$)

Tunnus, kus A* esineb	<i>n</i>	%
Rebane lohutab kutsikaid	19	75
Rebaste suhtlemisviis	18	67
Kuidas rebased end pesevad	13	22
Kus rebased magavad	5	8

Märkus: A* - antropomorfism; *n* – väitele jaatavalt vastanute esinemise suhteline sagedus; % - vastuste esinemise suhteline sagedus protsentides.

Lisaks küsiti laste arvamust, kas loomad, kes räägivad või kannavad riideid, aitavad loomi paremini tundma õppida ning 40% ($n=24$) vastanutest arvas, et isikustatud loomad aitavad neil loomi paremini tundma õppida.

Neljanda hüpoteesi „maal elavad 6-7-aastased lapsed omistavad loomadele vähem inimlikke tunnuseid, võrreldes linnas elavate 6-7-aastaste lastega“ kehtivuse kontrollimiseks vajalike andmete kirjeldamiseks koostati sagedustabel (Tabel 5), kuhu märgiti inimlike tunnuste omistamise suhteline sagedus 6-7-aastaste laste elukoha lõikes. Intervjueeritavatel küsiti peale lühijuttude kuulamist küsimusi (vt Lisa 1), mis on seotud nii kuulnud faktiliselt korrektse jutu kui ka antropomorfset keelekasutust hõlmava jutuga. Selleks, et kontrollida, kas antropomorfsete tunnuste esinemissagedused (vt Tabel 5) on elukoha lõikes statistiliselt oluliselt erinevad, sooritati hii-ruut test, mille tulemused näitasid, et kõikide tunnuste esinemissagedused on elukoha lõikes üksteisest statistiliselt oluliselt erinevad. Tabelis 5 välja toodud tunnuste esinemise sageduste põhjal järjestati enim nimetatud antropomorfseid tunnuseid elukoha lõikes.

Tabel 5. Inimlike tunnuste omistamise suhteline sagedus 6-7-aastaste laste elukoha lõikes

Antropomorfne tunnus	Elukoht	A* esineb	
		n	%
Rebane lohutab poegi	Maapiirkond	10	56
	Linn	9	44
Rebaste suhtlemisviis	Maapiirkond	8	44
	Linn	10	56
Kuidas rebane ennast peseb?	Maapiirkond	9	69
	Linn	4	31
Kus rebased magavad	Maapiirkond	3	60
	Linn	2	40

Märkus: n – vastuste esinemise suhteline sagedus; A – antropomorfism; % - vastuste esinemise suhteline sagedus protsentides.

Arutelu

Uurimistöö teemaks oli antropomorfism 6-7-aastaste laste loomaalastes teadmistes, sest varasemalt on selgunud (Ganea et al., 2014; Geerds, 2014), et antropomorfism on laste loomaalastes teadmistes tihti esindatud. Seetõttu oli uurimuse eesmärgiks välja selgitada, millistest allikatest lapsed antropomorfseid teadmisi saavad ning kas ja milliseid tundeid lapsed loomadele omistavad, lisaks sooviti võrrelda, kas maal elavad 6-7-aastaste lapsed omistavad loomadele inimlike tunnuseid linnas elavatest lastest enam. Uurimiseesmärgile vastavalt püstitati neli hüpoteesi ning hüpoteese kontrollides leiti, et uurimistulemused on mõneti sarnased varasemalt välisriikides teostatud uurimustega (Ganea et al., 2014; Geerds, 2014; Waxman et al., 2014).

Esimese hüpoteesiga oletati, et 6-7-aastased lapsed nimetavad isikustamise allikana enim televisiooni. Uurimistulemuste põhjal võib väita, et püstitatud hüpotees leidis kinnitust. Võttes aluseks Eesti kontekstis varasemalt teostatud uurimused (Kruuse, 2011; Vinter, 2013), mis käsitlesid lapse ekraanimeedia tarbimise määra, oli tulemus eeldatav. Siinkohal tuleb lisada, et 47 % 6-7-aastastest lastest ei seostanud riidetud ja rääkivaid loomi isikustatud loomadega. Eelpool mainitud loomi seostati reaalsest elust pärit loomadega (nt dresseeritud papagoide, riidetud koer linnatänavalt). Võrreldes saadud tulemusi Ganea jt (2014) uurimistulemustega, kus uurimisaluseks olid lapsed vanuses 3-5 aastat, on märgata, et 6-7-aastased lapsed omistavad antropomorfseid tunnuseid loomadele vähem kui 3-5-aastased lapsed. See võib olla tingitud asjaolust, et mida vanem on laps, seda enam jagatakse lapsele bioloogiliselt korrektseid fakte loomadest (Geerds, 2015) ning nooremate laste puhul on antropomorfse keelekasutuse määr kõrgem, kui vanemate laste puhul (Waxman et al., 2014). Teisalt on 6-7-aastasel lapsel juba ka piisavalt kogemusi, mida saadud teadmistega seostada

ning sellises vanuses lapsed suudavad eristada väljamõeldut reaalsest elust (Legare, Lane, & Evans, 2013; Flear, 2013).

Teiseks taheti teada saada, kas lapsed, kes omavad koduloomi, omistavad loomadele inimlikke tundeid ning millist laadi tunded need valdavalt on. Püstitatud hüpotees „6-7-aastased lapsed, kes omavad koduloomi, omistavad loomadele inimlikke tundeid“, leidis kinnitust. Ka Rothgeber ja Mican (2014) ning Hawkins ja Williams (2016) said oma uurimustes teada, et lapsed, kes on kodus peetava loomaga emotsionaalselt seotud, omistavad loomale enam inimlikke tundeid. Uurimuse käigus selgus, et suur osa uuritavatest on kodus peetavate loomadega emotsionaalselt seotud ning seetõttu võib järeldada, et saadud uurimistulemused on varasemate uurimustega võrreldes mõneti sarnased. Võttes aluseks Rothgeber ja Mican (2014) ning Hawkins ja Williams (2016) uurimused, sooviti teada saada ka seda, millist laadi tundeid lapsed loomadele omistavad. Koguni 63% vastanutest arvas, et loom on samuti kurb, kui uuritav on kurb. Jacobs Bao ja Schreer (2016) on oma uurimistöös märkinud, et inimesed, kes omavad koduloomi, on ka õnnelikumad ning enamasti on see tingitud asjaolust, et loom on stressimaandaja rollis, kellele pinged ja negatiivsed emotsioonid üle kantakse.

Kolmandaks sooviti teada saada, kas lapsed omistavad loomadele emotsioonidega või käitumisega seotud tunnuseid. Tuginedes Ganea jt (2014) saadud uurimistulemustele, püstitati kolmas hüpotees „6-7-aastased lapsed omistavad loomadele enim emotsioonidega seotud tunnuseid“, mis leidis kinnitust. Kõrvutades tulemusi varasemate uurimistulemustega (Ganea et al., 2014;), võib välja tuua, et ka eelmainitud uurimuses esines antropomorfismi just emotsioonidega seotud tunnuste puhul. Tulemus võib olla tingitud Horowitz & Bekoff'i (2007) poolt viidatud asjaolust, et emotsioonide omistamine loomadele võib olla tingitud lapse vähesest teadlikkusest inimeste ning loomade vaimsete omaduste erisustest. Lisaks võib põhjus peituda ka inimese vajadusest luua sotsiaalseid ja emotsionaalseid sidemeid, püüdes seejuures mõista looma käitumist, nagu on viidanud Geerds (2014) enda uurimistulemustes.

Neljandaks sooviti võrrelda, kas maal elavad 6-7-aastaste lapsed omistavad loomadele inimlikke tunnuseid linnas elavatest lastest enam ning vastuste saamiseks püstitati neljas hüpotees „Maal elavad 6-7-aastased lapsed omistavad loomadele vähem inimlikke tunnuseid, võrreldes linnas elavate 6-7-aastaste lastega“. Hüpotees lükati ümber, kasutades risttabelit, mis näitas, et enim omistavad loomadele antropomorfseid tunnuseid just maal elavad 6-7-aastased lapsed. Saadud tulemused on vastuolus varasemate uurimustega (Ganea et al., 2014; Longbottom & Slaughter, 2016; Waxman et al., 2014), mis kinnitavad vastupidist – linnas elavad lapsed omistavad loomadele inimlikke tunnuseid maal elavatest lastest enam, sest neil

pole piisavalt vahetuid kokkupuuteid erinevate loomadega ning lisaks omavad maal elavad lapsed enam erinevaid koduloomi. Põhjused, miks käesoleva uurimuse tulemused hüpoteesi ei kinnitanud, võivad oletuslikult peituda Lootus'e (2014) uurimuses märgitud asjaoluga, et nii linna kui ka maapiirkonnas elavate laste loomaalased teadmised on valdavalt samaväärselt tasemel, sest esiteks on Allen (2015) välja toonud ühtse õppekava kasutatavuse nii linnas kui ka maal elavate laste õpetamisel ning teisalt on märgitud (Tunnicliffe & Uekcert, 2011), et üha rohkem tekkimas erinevaid loodusmaju, õpperadasid, kus juhendatud õppetegevuste käigus nii linna- kui ka maalapsed korrektseid fakte loomade kohta omandavad.

Uurimuse piirangud, ettepanekud edaspidiseks ja tulemuste rakendatavus

Koostatud magistritöö kõige olulisemaks piiranguks peab uurimistöö autor valimi suurust, mis ei võimalda teha üldistusi suuremale populatsioonile. Samuti ei võimalda käesolev valim teha välisriikides läbiviidud uurimustega täpseid võrdlusi. Seega on soovitatav edaspidistes uurimustes kasutada suuremat valimit. Edaspidistes sarnastes uurimustes oleks hea valimisse haarata ka noorema vanuserühma lapsi, et saadud tulemusi erinevate vanusegruppide vahel võrrelda, sest välisriikides läbiviidud uurimusse olid kaasatud ka lapsed vanuses 3-5 eluaastat ning mitmekesisem valim võimaldab teha varasemate uurimustega täpsemaid võrdlusi.

Uurimistöö on kajastanud allikad, mille tõttu esineb antropomorfism laste loomaalastes teadmistes ning seetõttu peab töö autor oluliseks välja tuua, et õpetajad saaksid antud uurimistööd lugedes teada, kui võrd oluline on kontrollida, kas allikad, millest laps loomaalaseid teadmisi omistab, on adekvaatsed ning sisaldavad faktilist informatsiooni. Kuna uurimistöö tulemustest selgus, et loomade isikustamise allikatena nimetati ka allikaid, mida lasteaiaõpetajad oma igapäevatoos kasutavad, siis on uurimuse tulemused abiks loomade tundmaõppimiseks kasutatavate meetodite, vahendite valimisel, sest laste loomaalased teadmised on antropomorfismist olulisel määral mõjutatavad ning tekkinud valearusaamu loomade tundmaõppimisel on keerukas muuta.

Tänuõnad

Töö autor tänab suure toetuse eest oma perekonda ning sõpru, kes säilitasid rahulikku meelt ning väljendasid mõistvat suhtumist töö valmimise ajal. Lisaks tänab autor ka uurimuses osalenud lapsi ning nende õpetajaid panuse eest uurimuse valmimise.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri

Kuupäev

Kasutatud kirjandus

- Allen, M. (2015). Preschool children's taxonomic knowledge of animal species. *Journal of Research in Science Teaching*, 52(1), 107–134.
- Brandone, A. C. & Gelman, S. A. (2009). Differences in preschoolers' and adults' use of generics about novel animals and artifacts: A window onto a conceptual divide. *Elsevier*, 110(1), 1-22.
- Callanan, M., Rigney, J., Nolan-Reyes, C., & Solis, G. (2012). Beyond pedagogy: How children's knowledge develops in the context of everyday parent–child conversations. *Knowledge development in early childhood. How young children build knowledge and why it matters*, 52-70.
- Dacey, M. (2016). *Anthropomorphism as Cognitive Bias*. Külastatud aadressil <http://philsci-archive.pitt.edu/id/eprint/12548>.
- Dahlgren, L. O. (2012). Raamatuharidusest ja meelelisest kogemusest. L., O. Dahlgren, & S. Sjölander (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu*, (lk 189-219). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Dunn, E. A. (2011). *Talking Animals: A Literature Review of Anthropomorphism in Children's Books* (Master of Science in Library Science). University of North Carolina (UNC).
- Eensoo, P. (2011). *Looduskool kui õpikeskkond ja kasutajate hinnangud sellele ühe looduskooli näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Eesti Hariduse Infosüsteem (2017). *Õppeasutuste almaregister*. Külastatud aadressil <https://enda.ehis.ee/avalik/avalik/oppeasutus/OppeasutusOtsi.faces>.
- Eesti Keele Instituut (2009). *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Külastatud aadressil <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=koduloom&F=M>.
- Ennok, K. (2010). *Emotioonide mõistmine ja selle areng eelkooliealistel lastel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Epley, N., Waytz, A., & Cacioppo, J., T. (2007). On Seeing Human: A Three-Factor Theory of Anthropomorphism, *Psychological Review*, 114(4), 864–886.
- Fleer, M. (2013). Affective imagination in science education: Determining the emotional nature of scientific and technological learning of young children. *Research in Science Education*, 43, 2085–2106.

- Ganea, P. A., Ma, L., & DeLoache, J. S. (2011). Young Children's Learning and Transfer of Biological Information From Picture Books to Real Animals. *Child Development*, 82(5), 1421-1433.
- Ganea, P. A., Canfield, C. F., Simons-Ghafari, K., & Chou, T. (2014). Do cavies talk?: The effect of anthropomorphic books on children's knowledge about animals. *Frontiers in Psychology*, 5(283).
- Geerds, M. (2014). *Anthropomorphic media and children's biological knowledge. Imagination*. Doktoritöö. New Jersey Ülikool.
- Geerds, M. (2015). (Un)Real Animals: Anthropomorphism and Early Learning About Animals. *Child Development Perspectives*, 10(1), 10-14.
- Gelman, S. A., Chesnick, R., & Waxman, S. R. (2005). Mother-child conversations about pictures and objects: Referring to categories and individuals. *Child Development*, 76, 1129-1143.
- Grahn, P. (2012). Laps ja loodus. L., O. Dahlgren, & S. Sjölander (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu*, (lk 65-96). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Greenfield, P. A. (2014). *Mind and Media: The Effects of Television, Video Games, and Computers*. New York: Psychology Press.
- Hannust, T. (2011). *Children's knowledge about the Earth and gravity and its change in the course of development and learning*. Väitekirj. Tartu Ülikool.
- Hannust, T. & Kikas, E. (2007). Children's knowledge of astronomy and its change in the course of learning. *Early Childhood Research Quarterly*, 22(1), 89-104.
- Hawkins, R. D. & Williams, J. M. (2016). Children's Beliefs about Animal Minds (ChildBAM): Associations with Positive and Negative Child-Animal Interactions. *Anthrozoös*, 29(3), 503-519.
- Herrmann, P., Waxman, S.R., & Medin, D.L. (2010). Anthropocentrism is not the first step in children's reasoning about the natural world. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS)*, 107(22), 9979-9984.
- Hills, A. M. (1995). Empathy and Belief in the Mental Experience of Animals. *Anthrozoös*, 95(8), 132-142.
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight: Young children and their internet use*. London: London School of Economics and Political Science.
- Horowitz, A. C. & Bekoff, M. (2007). Naturalizing Anthropomorphism: Behavioral Prompts to Our Humanizing of Animals. *Anthrozoös*, 20(1), 23-35.

- Jacobs Bao, K. & Schreer, G. (2016). Pets and Happiness: Examining the Association between Pet Ownership and Wellbeing. *Anthrozoös*, 29(2), 283-296.
- Kaaristo, M. (2007). *Kodulooma käsitlemine Eesti etnoloogias 20. sajandi algusest tänapäevani*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Kikas, E. (2005). Laste teadmiste areng Taevas, Maa ja Päike laste seletustes. *Mäetagused*, 30, lk 32-58.
- Kikas, E. (2008). Õppimise erinevad viisid. Õppimise protsess. Teadmiste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 104-118). Tartu: Atlex.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I 2008*, 23, 152. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>.
- Kruuse, K. (2011). *Telesaadete representatsioon lasteaialaste hulgas*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Legare, C. H., Lane, J. D., & Evans, M. E. (2013). Anthropomorphizing Science: How Does It Affect the Development of Evolutionary Concepts? *Merrill-Palmer Quarterly* 59(2), 168-197.
- Lootus, R. (2014). *Loomatundmine 4- ja 6-aastaste Pärnumaa lasteaiade näitel*. Publitseerimata magistr töö. Tartu Ülikool.
- Longbottom, S. E. & Slaughter, V. (2016). Direct Experience With Nature and the Development of Biological Knowledge. *Early Education and Development*, 27(8), 1145-1158.
- Niilo, A. & Kikas, E. (2008). Mäng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*, (lk 120-136). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Nugin, K. (Koost). (2013). *Üldõpetuse rakendamise lasteaias*. Tartu: Atlex.
- Patrick, P., Byrne, J., Tunnicliffe, S. D., Asunta, T., Carvalho, G. S., Havu-Nuutinen, S., Sigurjónsdóttir, H., Óskarsdóttir, G., & Tracana, R. B. (2013). Students (ages 6, 10, and 15 years) in six countries knowledge of animals. *Nordina*, 9(1), 18-32.
- Patrick, P. & Tunnicliffe, S. D. (2011). What Plants and Animals Do Early Childhood and Primary Students Name? Where Do They See Them? *Journal of Science Education and Technology*, 20(5), 630-642.
- Prokop, P., Prokop, M., & Tunnicliffe, S. D. (2008). Effects of keeping animals as pets on children's concepts of vertebrates and invertebrates. *International Journal of Science Education* 30(4), 431-449.
- Prokop, P. & Tunnicliffe, S. D. (2010). Effects of Having Pets at Home on Children's Attitudes toward Popular and Unpopular Animals, *Anthrozoös*, 23(1), 21-35.

- Richert, R. A. (2009). Learning From Fantasy and Real Characters in Preschool and Kindergarten. *Journal of Cognition and Development, 10(1-2)*, 41–66.
- Richert, R. A., Shawber, A. B., Hoffman, R. E., & Taylor, M. (2009). Learning from fantasy and real characters in preschool and kindergarten. *Journal of Cognition and Development, 10(1-2)*, 41-66.
- Root-Bernstein, M., Douglas, A. L., Smith, A., & Verissimo, D. (2013). Anthropomorphized species as tools for conservation: utility beyond prosocial, intelligent and suffering species. *Biodiversity and Conservation, 22(8)*, 1577-1589.
- Rothgerber, H. & Mican, F. (2014). Childhood pet ownership, attachment to pets, and subsequent meat avoidance. The mediating role of empathy toward animals. *Appetite, 79(1)*, 11-17.
- Severson, R. L. & Lemm, K. M. (2015). Kids See Human Too: Adapting an Individual Differences Measure of Anthropomorphism for a Child Sample. *Journal of Cognition and Development, 17(1)*, 122-141.
- Schiau, S., Plitea, I., Gusiță, A., Pjenky, S., & Iancu, I. (2013). How do cartoons teach children? A comparative analysis on preschoolers and schoolchildren. *Journal of Media Research, 3(6)*, 37-49.
- Schön, E. (2012). Rahvausund ja maastik. L., O. Dahlgren, & S. Sjölander (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu*, (lk 189-219). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2008). *Lapse arengu mõistmine*. 6. tr. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Tandon, P. S., Zhou, C., Lozano, P., & Christakis, D. A. (2011). Preschoolers' total daily screen time at home and by type of child care. *The Journal of Pediatrics, 158(2)*, 297-300.
- Tare, M., Chiong, C., Ganea, P., & DeLoache, J. (2010). Less is More: How manipulative features affect children's learning from picture books. *J Appl Dev Psychology, 31(5)*, 395–400.
- Tarlowski, A. (2006). If it's an animal it has axons: Experience and culture in preschool children's reasoning about animates. *Cognitive Development, 21(3)*, 249–265.
- Thulin, S. & Pramling, N. (2009). Anthropomorphically speaking: on communication

- between teachers and children in early childhood biology education. *International Journal of Early Years Education*, 17(2), 137-150.
- Tunncliffe, S. D., Gatt, S., Agius, C., & Pizzuto, S. A. (2008). Animals in the Lives of Young Maltese Children. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, 4(3), 215–221.
- Tunncliffe, S. D. & Ueckert, C. (2011). Early biology: the critical years for learning. *Journal of Biological Education*, 45(4), 173-175.
- Unsworth, S. J., Levin, W., Bang, M., Washinawatok, K., Waxman, S. R., & Medin, D. L. (2012). Cultural differences in children's ecological reasoning and psychological closeness to nature: Evidence from Menominee and European American children. *Journal of Cognition and Culture*, 12, 17–29.
- Urquiza-Haasa, E. G. & Kotrschala, K. (2015). The mind behind anthropomorphic thinking: attribution of mental states to other species. *Animal Behaviour*, 109(11), 167-176.
- Vinter, K. (2013). *Digitaalse ekraanimeedia tarbimine 5-7-aastaste laste seas ja selle sotsiaalne vahendamine Eestis. Pedagoogiline vaatekoht*. Doktoritöö. Tallinna Ülikool.
- Waxman, S. R., Herrmann, P., Woodring, J., & Medin, D. (2014). Humans (really) are animals: Picture-book reading influences five-year-old urban children's construal of the relation between humans and non-human animals. *Frontiers in Psychology*, 5, 172.
- Waytz, A., Cacioppo, J., & Epley, N. (2010). Who Sees Human? The Stability and Importance of Individual Differences in Anthropomorphism. *Perspectives on Psychological Science*, 5(3), 219–232.
- Yong, M. H. & Ruffman, T. (2014). Emotional contagion: Dogs and humans show a similar physiological response to human infant crying. *Elsevier B. V.*, 108(4), 155-165.

Lisa 1. Uurimisinstrument

Lapse sugu:

Lapse vanus:

Lasteaed:

I PLOKK

Küsimus	Vastus	Märkused
1. Kas sa elad linnas või maal?		
1.1. Kas sa elad korteris või majas?		
2. Kas sul on kodus loomi?		
2.1. Mis loomad sul kodus on?		
2.2. Kas sa mängid temaga/nendega tihti?		
2.3. Kas sa talle/neile süüa ja juua annad?		
2.4. Kas sa silitad ja patsutad teda/neid?		
2.5. Kas sa temaga/nendega juttu ajad?		
2.6. Kas sa räägid talle/neile oma muredest?		
2.7. Kas sa räägid talle/neile oma saladustest?		
2.8. Kas sa nutad temaga/nendega koos, kui kurb oled?		
2.9. Kas sa naerad temaga/nendega koos, kui rõõmus oled?		

<p>2.0. Mis sa arvad, kas tema ka koos sinuga rõõmustab või kurvastab?</p> <p>2.11. Miks sa nii arvad?</p>		
--	--	--

II PLOKK

Küsimus	Vastus	Märkused
<p>3. Kus sa loomi kõige rohkem kohtad?</p> <p>3.1. Kus sa neid veel kohanud oled?</p>		
<p>4. Kust kohast või kelle käest sa loomade kohta kõige rohkem teada saad?</p> <p>4.1. Kust sa veel nende kohta teada saad?</p>		
<p>5. Oled sa kuskil näinud selliseid loomi, kes räägivad või kannavad riideid?</p>		
<p>5.1. Kus sa neid näinud oled?</p>		
<p>5.2. Mis sa arvad, kas sellised loomad, kes räägivad, aitavad sul loomi paremini tundma õppida?</p>		

III. PLOKK

Räägiksin sulle nüüd natukene rebasest. Kas tead, et rebane on öise eluviisiga loom. Päevad ja hommikud veedab ta tavaliselt urus, oma kutsikate eest hoolitsedes. Kui kutsikad veel väikesed on toob rebaseemale toitu tavaliselt isarebane, kes jahib hiiri jäneseid ning teisi väikesid loomi. Rebasekutsikad joovad alguses ainult emapiima. Emarebane on alguses kogu

aeg kutsikate juures, et neid emapiimaga toita ning soojas hoida. Rebaseema puhastab kutsikaid keelega lakkudes, nii püsib nende karv puhas. Kui kutsikad juba natukene suuremad on, hakkab rebaseema neile ise urguga toitu tooma. Urus on tavaliselt mitu väljapääsu, et vaenlase lähenedes ruttu põgeneda.

Aga tead. Ma nägin eile televiisorist ühte multifilmi, kus rebaseema sõi hommikusööki ja mõtles, et: "Oi! Nii maitsev ja mahlane jänesepraad!". Rebasekutsikad ärkasid ka juba üles ja rebaseema ütles: „Kutsikad! Hommikusöök on valmis!“. Rebasekutsikad sõid kõhud täis ning läksid õue mängima. Alles nad said seal mürama hakata, kui rebaseema märkas, et pojakesed on üleni porised! „Ruttu vanni!“, ütles rebaseema. Peale vanni peesitasid nad päikese käes. Öösel, kui rebaseema pojad voodisse magama oli pannud, hõikas kõige väiksem rebasekutsikas: „Ema, ma kardan!“. „Ära karda,“, ütles rebaseema „ma kuulan hoolega, et keegi ei tuleks ning valvan su und“.

Küsimus	Vastus	Märkused
6. Mis sa arvad, mida rebased söövad?		
7. Kuidas rebane oma kutsikatega suhtleb?		
8. Kas rebased on osavad kaevajad?		
9. Kus rebased magavad?		
10. Kas rebane lohutab oma kutsikaid? 10.1. Kuidas ta seda teeb?		
11. Kuidas rebased ennast pesevad?		

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triinu Kajak (sünnikuupäev: 13.07.1987),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

ANTROPOMORFISM 6-7-AASTASTE LASTE LOOMAALASTES TEADMISTES KAHE
TARTU LINNA NING KAHE TARTUMAA LASTEAIA NÄITEL,

mille juhendajad on Marianne Olbrei ja Triin Liin,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2017

